

Rinze Ijbema - Zondag 47

[1] Amerikanen zijn net hondjes: ze moeten overal waar ze komen hun vlag neerzetten. Toen ze in 1969 op de maan landden ('it's a small step for man, but a giant leap for mankind'), huppekkee, meteen die vlag. Ze zijn er ook trots op, Amerikanen, op hun vlag. Want ze zijn trots op hun land, de Verenigde Staten, baken van hoop in een chaotische wereld. Elke dag beginnen Amerikaanse scholieren met het zingen van het volkslied bij het hijsen van de vlag. Zij wel. Wij zitten een beetje anders in elkaar. Ons volkslied gaat niet eens over ons land, maar over de vader van het vaderland, Willem van Oranje, en over zijn strijd. Wij hebben zo onze reserves bij dat nationalisme. Doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg. En toen lazen we dat lange hoofdstuk, Exodus 34. Wat dacht je toen we het lazen? 'Waar gaat dit over?' 'Wat moet ik hiermee?' Volgens mij gaat het hier over God, die zijn vlag plant op zon, maan en sterren, in de hemel en op aarde, over God, die zijn volkslied zingt op elke nationale feestdag en aan het eind van elke week en bij elke grote gebeurtenis, heel je leven lang.

En nu is de vraag: als jij Amerikanen een beetje vreemd vindt, wat vind je dan van God?

[2] Vooraf: ik weet dat er verschillen zijn tussen de wereld waarin Exodus voor het eerst gelezen werd en onze wereld nu. Dat zijn verschillen die alles te maken hebben met hoe God met ons omgaat en met hoe Hij de geschiedenis en de toekomst van de hele wereld in de gaten houdt. Toen, Exodus, was zijn inzet om één volk een rolmodel te maken, een ideale proeftuin, Israël onbesmet binnen de grenzen van het beloofde land. Nu, 2013, is het juist zijn doel de hele wereld te besmetten met de Geest en de liefde van Christus. Toen, Exodus, wilde God de aandacht van zijn volk en van de wereld met symbolen, met bijzondere gewoonten en rituelen, richten op Hemzelf. Vandaag, 2013, wil Hij dat wij beseffen dat het niet de bedoeling is dat we alleen bij de heilige hoogtepunten met Hem leven, maar wil Hij dat we weten dat het juist om de hele werkelijkheid gaat. Toen, Exodus, dat was de kindertijd van het volk van God. Vandaag, 2013, vindt God dat we maar eens volwassen moeten worden. Dat is niet altijd leuk, volwassen worden. Maar wel beter.

[3] God heeft zijn naam op aarde uitgeschreven. Daarmee maakt Hij deze wereld en daarmee maakt Hij jouw leven zijn heiligdom, zijn tempel. Laten we vanmiddag daarover nadenken aan de hand van de voorzetten die we vinden in Exodus 34.

[4] Even voor de setting: dit hoofdstuk vertelt hoe Mozes voor de tweede keer de tien geboden krijgt van God. God wilde Israël die tien geboden geven, omdat ze als het goed is binnenkort in het beloofde land aankomen, wat nu Israël heet. Daar was, vierhonderd jaar eerder, Abraham al gaan wonen, maar zijn kleinzoon Jakob had asiel moeten zoeken in Egypte. Daar was het volk flink gegroeid en nu vond God het tijd om ze hun eigen land te geven. Om daar te komen moeten ze de woestijn door, de Sinaiwoestijn, en de tijd van die woestijnreis gebruikt God om ze van alles te leren. Zoals de tien geboden. Maar toen God die tien geboden de eerste keer aan Mozes had gegeven, vond de rest van het volk dat Mozes te lang weg bleef, en ze hadden een beeld van God gemaakt, een gouden stierkalf. Mozes kwaad, maar goed, hij weer naar God: Heer, als U niet zelf meegaat, dan wordt het niets. Goed, zegt God, Ik zal je laten zien dat Ik meega. En dan: Exodus 34.

[5] ‘De Heer daalde neer in een wolk, hij kwam naast Mozes staan en riep de naam van de Heer uit. De Heer ging voor hem langs en riep uit: ‘De Heer! De Heer! Een God die liefdevol is en genadig, geduldig, trouw en waarachtig, die duizenden geslachten zijn liefde bewijst, die schuld, misdaad en zonde vergeeft, maar niet alles ongestraft laat en voor de schuld van de ouders de kinderen en kleinkinderen laat boeten, en ook het derde geslacht en het vierde.’ Hier hijst God zelf de vlag en op de vlag zijn naam: Jahwe, liefdevol, genadig, geduldig, trouw, waarachtig. Maar het is niet maar een vlag, het is de Heer zelf die voorbijkomt, die zich aan zijn volk verbindt, die een claim legt op hun harten en op heel hun leven. Maar daar ga ik weer, met zulke woorden verstop ik het op één na meest intense moment uit de wereldgeschiedenis. Ik houd even mijn mond en vraag je jezelf in Mozes te verplaatsen, op dit moment, dat de Heer zelf voorbij komt.

[6] ...

[7] ‘Onmiddellijk viel Mozes op zijn knieën en boog zich neer. ‘Als u mij goedgezind bent, Heer,’ zei hij, ‘trekt u dan met ons mee, ook al is dit volk onhandelbaar. Schenk ons vergeving voor onze schuld en zonde en maak ons tot uw eigen bezit.’’ De voorzet die Exodus 34 hier geeft is duidelijk: knielen en schuld belijden; de vraag is of je er in mee wilt gaan: knielen en schuld belijden. Nu was de zonde van het volk in Exodus 34 ook duidelijk, dat Mozes nog niet een paar dagen weg kon zijn, voordat ze hun eigen medium tussen God en hen in elkaar flansten, een gouden kalf. Zo dom ben jij natuurlijk niet. Toch? Goed, dan vraag ik je op dit moment aan te nemen dat de uitkomst van Gods experiment met Israël, Israël als proeftuin, dat daar na duizend jaar dit uitkwam: de automatische piloot van mensen staat gericht op weg-van-God, bij Hem vandaan. Ik kom er zo op terug, of dat ook op jou van toepassing is. Ik denk van wel. Voorlopig vraag ik je alleen maar om het tijdelijk aan te

nemen: als God zijn vlag in jouw achtertuin plaatst, als Hij zijn heilige naam laat horen, dan is het een goed idee te knielen en om vergeving te vragen.

Ik wil hier even terzijde een opmerking maken. God noemt zichzelf liefdevol, genadig, geduldig, trouw en waarachtig. Mooie woorden. En dan: die voor de schuld van de ouders de kinderen en kleinkinderen laat boeten. Die woorden geven, met respect, een beeld van een chagrijnige God. Diezelfde woorden, datzelfde beeld, kom je ook in de tien geboden tegen, in het tweede gebod. Toch doet het beeld dat God de zonde van opa en oma automatisch doorberekend bij kinderen en kleinkinderen geen recht aan God. Hij gaat niet als een dolle stier te keer; zo'n beeld van Hem is juist verkeerd. Er zit in de woorden wel degelijk de nuance verstopt, dat God op onderzoek gaat en kinderen van zondaars niet bij voorbaat veroordeeld. Ik mis die nuance in onze vertaling, ook in de vertaling van de tien geboden. Maar dit terzijde.

[8] Als God zichzelf als de heilige aan Mozes heeft gepresenteerd en Mozes namens het volk op de knieën is gegaan, vertelt God wat zijn plannen zijn. 'Ik wil een verbond sluiten.' Ik zet drie kenmerken van dat verbond van God op een rijtje, en kijk wat we vandaag met die voorzetten van toen kunnen doen. Eerste kenmerk: een verbond met God is exclusief. Hij eist een plek in je leven, die niets of niemand anders krijgt. Als je God niet kent, en misschien ook wel als je Hem wel redelijk kent, is dat niet zomaar een aantrekkelijk voorstel. Ik kan proberen te laten zien waarom het wel goed voor je is, om juist God die ereplaats in je leven te geven, door je te vertellen wie God is – maar dat ga ik niet doen. Ik kan je ook laten zien hoe beroerd de alternatieven zijn, als je God niet de koning van je leven laat zijn – en dat ga ik wel doen.

Stel je voor dat je zelf de baas bent in je leven. Jouw pure, ongegeneerde, zieke ego. Vertel het eens, waar heeft jouw ziel behoefte aan? Altijd aandacht, iedereen z'n verering, alleen maar medelijden? Of is jouw ziel een god aan wie je om hem te beschermen alles opoffert, vriendschappen, vreugde, vrijheid, om maar niet meer beschadigd te raken? Of: stel je voor dat iemand anders de baas is in je leven, een ander mens bedoel ik. Dat kan je man of vrouw zijn, je moeder of je vader, een idool, een mentor, soms zelfs (zo schijnt het) een dominee. De rust in je ziel is afhankelijk van hun goedkeuring; als zij naar je knikken leef jij op. Of: stel je voor dat de spullen de baas zijn in je leven, dat jij bent wat je hebt. Weet je, het is echt waar dat je je ongelukkig kunt voelen omdat je bepaalde dingen niet hebt, dingen, spullen. Maar geloof me, het is niet zo dat je gelukkig zult zijn als je het wel hebt. Sorry, maar zo ben je niet geschapen. Niet de dingen, niet een ander, niet je zelf zonder meer moet de baas zijn in je leven. Want daar word je niet beter van.

Het eerste kenmerk van het verbond dat God zegt te willen, is dat het dus exclusief om Hem gaat. Hij is Heer en niets of niemand anders. Het tweede kenmerk is dat het een nationaal verbond is. God maakt van Israël een natie die Hij afzondert van een rijtje andere volken: Amorieten, Kanaänieten, Hethieten, Perizzieten, Chiwwieten en Jebusieten. Wat doen we vandaag met die voorzet? Amerikanen wel, Noord-Koreanen niet? Nee, zo lopen de lijnen niet meer, één volk wel, alle andere niet. Het ging er toen ook al om, dat die foute volken foute goden hadden. Daar loopt de scheidslijn, de tegenstelling. Vandaag is Gods volk-uit-alle-volken het volk dat Hem dient en niet de afgoden. Vandaag is zijn volk de kerk, exclusief. Maar het is goed om te zien dat dit tweede kenmerk van het verbond uit Exodus 34, een exclusief volk, vrij nauw aansluit bij het eerste kenmerk: een exclusieve God.

Het derde kenmerk, en het ligt weer in het verlengde van de vorige twee, is dat het verbond met God gevolgen heeft voor je persoonlijk leven. De Israëlieten kunnen niet deelnemen aan de offermaaltijden van de andere volken, zelfs als het om hun burens gaat. De Israëlieten kunnen niet trouwen met leden van die volken, omdat ze dan in de verleiding komen ook met de goden van die mensen te trouwen. Deze voorzet, dit kenmerk, maakt duidelijk dat Gods heiligheid leidt tot keuzes die persoonlijke consequenties hebben. Als je dat vandaag toepast op het Islamitische suikerfeest en op gemengde huwelijken, ga je te kort door de bocht. In het Nieuwe Testament spreekt Paulus behoorlijk genuanceerd over het eten van aan afgoden geofferd voedsel en accepteert hij in elk geval bestaande huwelijken tussen iemand die wel gelooft en iemand die niet gelooft. Maar wat zijn de gevolgen dan wel, concreet, vandaag?

[9] Als je zo op een rijtje zet wat dat verbond van toen voor ons vandaag betekent, dan kom je opnieuw de verschillen tussen toen en nu op het spoor. Ik wil dat verschil nog een keer onder woorden brengen. Eerst nog een keer toen: toen liet God zien dat Hij geen gewone God was, door te beginnen de hoogtepunten in het leven van zijn volk te claimen. Dat valt ook precies op in het vervolg van Exodus 34. De drie jaarlijkse feesten worden voor het voetlicht gehaald, en de vaste weekafsluiting op de sabbat. Door, heel het jaar door, die hoogtepunten naar zich toe te trekken en door elke week die dag voor Hem te reserveren, leert God zijn volk, dat Hij bijzonder is, dat Hij zelf het hoogtepunt is. Maar als je vervolgens denkt dat Hij op dezelfde manier bijzonder is als bij voorbeeld Sinterklaas, dan vergis je je. Hij is anders. Hij is heilig. Die regel geldt ook wanneer in Exodus 34 de eerstgeboren dieren, de eerstgeboren zonen en de eerste opbrengst van je akker aan God gewijd moet worden. Dat doet een mensenkoning ook, en je zou even kunnen denken dat God

een soort superkoning is, de hoogste in het rijtje koning-keizer-admiraal. Maar Hij is anders. Hij is heilig.

Omdat Hij heilig is en wij niet, is het in tweeduizend jaar geschiedenis van Israël niet gelukt om met het ruwe materiaal dat God op aarde vindt een heilig volk te maken. Het gaat Israël niet eens lukken om de hoogtepunten van hun leven en de eerstelingen van hun oogst aan God te wijden – laat staan dat ze Hem alles gunnen. Daarom kiest God er in het meest intense moment van de geschiedenis voor de beweging de andere kant op te maken – het verschil tussen toen en nu. Hij komt bij ons en is als wij: Gods aardlanding. Ik heb het over Jezus en over Golgotha, en ik heb het over de Heilige Geest. In plaats van dat God stukjes van deze wereld, één volk, één stad, één dag in de week, naar zich toetrekt – om dan te constateren dat het Hem bij de handen afbreekt, omdat Hij heilig is en wij niet, komt God zelf, de heilige, deze onheilige wereld in.

En God vraagt jou vandaag diezelfde beweging te maken. Vroeger was het: kom, ga met ons en doe als wij – het volk Israël nodigde andere volken uit om ook de naam van Jahwe aan te roepen, door naar Jeruzalem te komen. Vandaag heeft God Jeruzalem overal heengebracht, waar mensen zijn die zijn naam aanroepen. Paulus heeft het zelf gezegd: ik kom naar jou en ben als jij. De Joden een Jood, de heidenen een heiden, echt waar. Namens God, die zelf de mensen een mens is geworden.

De grote vraag is of dit experiment van God wel zal lukken. De eerste benadering, om één volk uit deze wereld naar zijn niveau op te trekken, is mislukt, omdat ze mensen zijn als wij: onheilig. De tweede benadering, om zelf van binnen uit mensen te veranderen en hun levens te vernieuwen, is nog aan de gang. Soms lijkt het te lukken, iedere keer als jij niet buigt voor omkoping, machtsmisbruik, oneerlijkheid, iedere keer als jij verlangt naar zuiverheid, naar liefde, iedere keer als jij hoop deelt en wijsheid. Soms lijkt het compleet te mislukken, als zelfs in de kerk kinderen niet veilig zijn, als we hier machtsspelletjes spelen, als we kiezen voor de gemakkelijke weg in plaats van de ware weg.

Jezus zet je op de ware weg. Hij leert je bidden: 'Vader, laat uw naam geheiligd worden.' Hij leert je daarmee niet jezelf te verheffen tot het niveau van God, want dat kan niet, omdat God anders is, heilig, en omdat jij niet heilig bent. Hij leert je daarmee jezelf helemaal aan God te geven en Hem zo zijn naam, zijn glorie, zijn schoonheid, zijn heiligheid te laten delen met jouw leven. Israël was er al niet, wanneer ze alleen bij de bijzondere momenten in hun bestaan de link met God legden. Jij bent er pas, wanneer je de bijzonderheid, de heiligheid van God als een zuurdesem door heel je bestaan voelt trekken, als je helemaal bent ondergedompeld in de Geest van je Vader. Luister, dat ga

je niet vanzelf ervaren. Integendeel. Onthoud dit: hoe meer het van jouw kant hapert, dat heilige leven, hoe meer jij doorhebt dat de heilige God zelf met jou en in jou aan het werk moet. Laat zijn vlag wapperen over jouw leven.

Maar doe het dan, eerst deze week. Amerikanen zijn een beetje gek, je hebt gelijk. Maar als God zelf zegt dat Hij het ziet zitten, om zelf in jouw leven zichtbaar te zijn, om zelf in dat leven van jou zijn naam te laten stralen – doe het dan. Begin de dag ermee, met dit gebed: laat uw naam geheiligd wezen. En de dag door: noem Hem met dankbaarheid bij alles wat mooi is; hou Hem voor ogen bij elke keus; laat Hem delen in wat zeer doet; ga naar Hem toe met wat je verkeerd doet. Het gaat er niet om dat ik je zou vragen een week lang zuiver te leven. Het gaat er om dat Gods heilige naam het enige echte baken van hoop is in hoe de wereld ook is. En dat mag jij uitstralen. Welbeschouwd, dat dat kan is een enorme sprong vooruit voor de mensheid. Maar jij, kind van God dat volwassen wordt, mag elke dag beginnen met een kleine stap.

Wat is de eerste bede?

Laat uw naam geheiligd worden.

Dat wil zeggen:

Geef ons eerst dat wij U naar waarheid kennen en U heiligen, roemen en prijzen in al uw werken, waarin uw almacht, wijsheid, goedheid, gerechtigheid, barmhartigheid en waarheid glansrijk stralen.

Geef ons ook dat wij ons hele leven – onze gedachten, woorden en werken – daarop richten, dat uw naam om ons niet gelasterd, maar geëerd en geprezen wordt.

Amen.